

LBRIS

We know
books

George V Grigore

Tezaure și Comori din România

Editura Stefadina - 2023

Alte surse: wikipedia.org; cunoastelumea.ro; istoria.md; muzeuleormann.ro; ziarulnatiunea.ro; adevarul.ro; povestea-locurilor.ro; academia.edu; proiecte.nipne.ro; mixdecultura.ro; mnir.ro; pinterest.com; natgeo.ro; cercetari-arheologice.ro; enciclopedia-dacica.ro; opiniatimisoarei.ro; istorie-pe-scurt.ro; romanialibera.ro; nelucratiun.wordpress.com; comoara-sannicolaumare.blogspot.com; tion.ro; por - sannicolaumare.ro; echotimes-romania.com; digi24.ro, mae.ro; udvarhely.ro; stiinta-pentru-toti.blogspot.com; salveazaistoria.wordpress.com; ziare.com; altarul-banatului.ro; ziuadevest.ro, debanat.ro; stiri.cool.ro; timpul.md; biblioteca-digitala.ro; ueficsdi.gov.ro; noidacii.ro; mnir.ro; revista.biblacad.ro; dacia.org; cartiminunate.ro; tezaure.cimec.ro; historia.ro; descoperalumea.ro; descopera.ro, cotidianul.ro, citbuzau.ro; europafm.ro; gandul.info; labuzau.ro; turismbuzau.ro; antena3.ro; vacanteleluimircea.wordpress.com; taraluizalmoxe.ro, evz.ro; istorieveche.ro; oamenisicomori.ro; muzeulvirtual.ro; dailymotion.com; limbatracaantica.jimdofree.com; jurnalul.antena3.ro, uaic.ro; apahida.ro, retroalmanah.ro, hartacomorii.blogspot.com; enciclopediaromaniei.ro; simleusilvaniei.ro; caietesilvane.ro; cniptsimleu.ro; magazinsalajeau.ro; muzeuzalau.ro; actualdecluj.ro; graiulsalajului.ro; agerpres.ro; radiatoromaniacultural.ro, timpul.md, departamentulalphacarpatica.ro; revistapontica.files.wordpress.com; amfostacolo.ro; proalba.ro; alba24.ro; muntii-nostri.ro; ziarulunirea.ro; realitatea.net; gandaculdecolorado.com; patrimoniul.revistasinteza.ro; numismaticaoctavianiliescu.ro; arheo.ro; diamantrevista.wordpress.com; banatica.ro; history-fiction.ru; ziarullumina.ro; cetatile-dacice.ro

Cuprins:

- 1) Introducere – pag.5;
- 2) Tezaurul Național de la Muzeul de Istorie – pag.7;
- 3) Capitolul I: orfevrăria preistorică – pag.10;
- 4) Capitolul II: orfevrăria getică – pag.11;
- 5) Capitolul III: orfevrăria greacă – pag.11;
- 6) Capitolul IV: podoabe romane – pag.12;
- 7) Capitolul V: peste un secol de rafinament (1800 – 1940) – pag.13;
- 8) Orfevrăria – străvechiul meșteșug al prelucrării metalelor prețioase – pag.15;
- 9) Comoara lui Decebal a salvat financiar marele Imperiu Roman – pag.18;
- 10) Tezaure rămase după daci – pag.37;
- 11) Unic în Europa: Muzeul Aurului de la Brad – pag.44;
- 12) În basorelieful de acum 3000 de ani eroul asirian Ghilgameș poartă brățări dacice din aur – pag.46;
- 13) Arhiva de aur (sau plumb) a regilor Daciei – Tăblițele de la Sinaia – pag.61;
- 14) Timp de 85 de ani „Cloșca cu puii de aur” a fost cel mai mare tezaur antic din lume – pag.81;
- 15) Cel mai mare tezaur de aur din Evului Mediu Timpuriu este românesc: Tezaurul de la Sânnicolau Mare – pag.88;
- 16) Tezaurul princiar de aur al Frăției Getice de la Băiceni – Cucuteni (jud. Iași) – pag.93;

17) Tezaurul princiar geto-dacic de la Porțile de Fier (Mehedinți) expus în muzee din SUA și România și legătura sa cu Tezaurul getic de la Craiova – pag.102;

18) Tezaurul din mormântul princiar al Frăției Getice de la Peretu – Pirum (jud. Teleorman) – pag.107;

19) Tezaurul princiar getic de la Agighiol (jud Tulcea) și cnemidele ritualice sud-dunărene – pag.114;

20) Tezaurule princiare de la Apahida (jud. Cluj) – pag.133;

21) Patru tezaure antice descoperite la Șimleul Silvaniei – Cehei (jud. Sălaj), expuse acum în Austria, Ungaria și România – pag.145;

22) Coiful princiar getic din aur descoperit la Coțofenești (jud. Prahova) și imagistica sa mistică – pag.151;

23) Blestemul aurului dacic – Comoara Frăției Getice din Cetatea Căpâlna – pag.158;

24) Cel mai mare tezaur preistoric descoperit în România – Tezaurul de la Hinova (jud. Mehedinți) din sec. XII î.Hr. – pag.163;

25) Falerele ritualice de argint dacice descoperite la Lupu (jud. Alba) – Simbolistica elementelor reprezentate – pag.168;

26) Album imagini – pag.183;

27) În loc de încheiere – pag.247

28) Bibliografie – pag.249;

29) Alte surse – pag.254;

30) Cuprins – pag.255;

Sub semnătura aceluiași autor au mai apărut cărțile:

1) „*Apocalipsa – pericolul din spațiu*“ - Editura Miracol, 2005, București, 252 p., ISBN 973-9315-81-X;

2) „*Meta Tempesta – Tornada cosmică apocaliptică*“ - Editura Miracol, 2006, București, 238 p., ISBN (10) 973-9315-89-5; ISBN (13) 978-973-9315-89-0;

3) „*Teatrul - tentația realității întru realitate*” - Editura Proxima, București, 2006, 155 p., ISBN-10 973-7636-24-4 și ISBN-13 978-973-7636-24-9;

4) „*Vorbire – Dicțiune sau Rostirea cuvântului românesc – exerciții practice pentru cei care vorbesc mult: actori, avocați, politicieni, persoane din P.R. și mass-media*” - Editura Proxima, 2007, București, 132 p., ISBN 978-973-7636-33-1;

5) „*Tăcere – Negrăire și Vorbire – Rostuire – exerciții practice pentru cei care vorbesc mult: actori, avocați, politicieni, persoane din P.R. și mass-media*” - Editura Proxima, 2008, București, 150 p., ISBN 978-973-7636-49-2;

6) „*Improvizație scenică* - Editura Fundației „România de Măine”, 2009, Universitatea Spiru Haret, Facultatea de Teatru, București, 140 p., ISBN 978-973-163-374-9;

7) „*Moartea Morții – Nemurirea sau Expresivitatea artistică – teatrală a personajului Făt-Frumos din basmul “Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte” de Petre Ispirescu*” - Editura Proxima, 2009, București, 356 p., ISBN 978-973-7636-61-4;

8) „*Arta Improvizației Scenice – Pentru persoanele interesate de training, team building, coaching, work-shopuri și ateliere de dezvoltare a personalității; pentru pasionații de teatru-film-TV; pentru jocuri de cabană și de weekend*” - Editura Proxima, 2009, București, 184 p., ISBN 978-973-7636-77-5;

9) „*Taina Codului Da Vinci – Potopul Pământului*” - Editura Proxima, 2010, București, 330 p.,

Capitolul I Orfevrăria preistorică

Începutul prelucrării aurului pe teritoriul României datează din perioada târzie și finală a neoliticului – mileniiile V – IV î.Hr. – spațiul carpato-dunărean integrându-se în aria primelor manifestări ale orfevrăriei preistorice pe continentul european. Existența în teritoriile din Carpați și de la nordul Dunării a unor bogate zăcăminte aurifere, calitățile estetice ale aurului remarcate încă din eneolitic, valoarea intrinsecă a metalului, inițial intuită, dar mai ales proprietatea sa de a fi maleabil, ușor de prelucrat, au constituit elemente ce au favorizat practicarea de timpuriu a acestui meșteșug. În apariția orfevrăriei eneolitice o influență decisivă au avut-o factorii de natură spirituală. Dominat de credința în forța divinităților, omul preistoric a creat, pentru a atrage bunăvoința acestora, piese din aur cu simboluri cultice, precum și obiecte de podoabă de uz ceremonial. *Epoca bronzului* a însemnat o perioadă de transformări importante în economie, organizare socială și în viața spirituală. Afirmată cu deosebire în mileniul al II – lea î.Hr., în perioada mijlocie și târzie a epocii bronzului, creația meșterilor aurari din spațiul nord-dunărean și din Carpați este atestată de numărul mare al descoperirilor – peste 200 până în prezent – definitorie fiind și marea varietate tipologică a artefactelor pentru stadiul atins de orfevrărie în această perioadă. În primul rând se situează însemnele de autoritate ilustrând rolul aristocrației în societate. În această categorie se evidențiază armele de ceremonie. Apoi, se remarcă vasele de ceremonie rezervate aristocrației sau destinate libațiilor consacrate cultului soarelui, dominant în acea perioadă. În fine, categoria obiectelor de podoabă, cea mai

variata și numeroasă, cuprinde diademe brățări și mărgele, falere și inele de buclă, pandantive, verigi, inele cilindrice sau spiralice, ace de păr.

Capitolul II Orfevrăria getică

Categoriile de piese care se remarcă sunt cele de ceremonie sau însemne ale puterii (coifuri, brățări, aplice de harnașament și de veșmânt, fiale, rhytonuri), aparținând aristocrației getice, executate din aur. În ornamentica getică, motivele decorative animaliere erau o prezență simbolică alături de elemente de decor geometrice, vegetale și antropomorfe. Bogăția în obiecte din aur masiv și din argint a tezaurilor princiare getice indică existența unor centre importante de putere la nord de Dunăre, a unei ierarhii politice și a unei aristocrații locale constituite într-o societate getică stratificată.

Capitolul III Orfevrăria greacă

Perioada elenistică, ilustrată mai ales de podoabele provenite din necropolele coloniilor grecești din Dobrogea – Histria, Tomis și Callatis – dar și de bijuterii de factură elenistică descoperite în așezări geto-dacice – Bunești-Averești, Moreni-Prisăcani, Poiana-Tecuci, Zimnicea, Popești – s-a caracterizat printr-o tipologie variată de diademe, ace de păr, cercei, coliere, medalioane, brățări și inele, fie importate, fie produse în ateliere locale. Diversitatea tipologică impresionantă a bijuteriilor din secolele următoare lui Alexandru cel Mare se

explică prin fascinația exercitată de fastul și luxul lumii persane asupra grecilor. Podoabele erau lucrate, în general, din foaie subțire din aur din care se creau volume dându-se astfel, impresia masivității. Motivele decorative cele mai frecvente la bijuteriile elenistice au fost cele geometrice și vegetale – îndeosebi palmele, foile de acant, de viță-de-vie, ovele și rozetele – ornamentația florală, naturalistă, fiind foarte apreciată de către orfevierii greci. „*Nodul lui Herakles*“, care, la fel ca și „*lunula*“, a dobândit în timp valențe de amuletă, ornamenta diademele, brățările și deopotrivă inelele. Leul-grifon de origine persană, protomele de lei cu coarne, capetele de lupi, de berbeci și de ibeși împodobeau terminațiile colierelor și brățărilor, dar constituiau în mod deosebit elemente de decor și pentru cercei. Amforetele, cornul abundenței, fructele – în special rodiile și strugurii – au devenit motive folosite cu predilecție în arta miniaturală a aurului în perioada elenistică.

Capitolul IV Podoabe romane

Lucrate cu precădere din aur și descoperite în Dacia romană și în Scythia Minor (Dobrogea), podoabele epocii romane din expoziția *Tezaur Istoric* sunt ilustrative pentru diversitatea modelelor folosite în această zonă și, de cele mai multe ori, au forme ce trimit către o serie de seturi tipologice regăsite pe spații mai largi din cuprinsul Imperiului. În contextul lumii romane, podoabele reprezintă o varietate a artelor miniaturale ale căror principale beneficiare erau femeile, care așa cum aflăm din prezentarea dezaprobată a lui Plinius cel Bătrân, „*purtau aur pe brațe și pe toată întinderea degetelor, la gât, în urechi, în împletitura cozilor*“. Inelele

reprezintă poate, cea mai bogată varietate a podoabelor romane. Puritate atât de femei cât și de bărbați, aveau uneori un rol strict decorativ, erau folosite ca sigilii și, ocazional, puteau avea și o semnificație simbolică. Formele lor variază de la exemplare de dimensiuni reduse, unele dintre ele delicat finisate, până la variante care surprind în primul rând prin masivitate. Cu un aspect mai sobru, bărbaților le era acceptată folosirea inelelor și, ocazional, în cazul decorațiilor militare, a colanelor și a brățărilor. Aurul este materialul predilect al podoabelor romane și, chiar dacă acestea puteau fi lucrate doar din bronz sau din argint, pe suprafața lor se observă adesea urme de aurire.

Capitolul V Peste un secol de rafinament (1800-1940)

Fără excepție, arta bijuteriei, cu două secole în urmă, într-o perioadă de coexistență a meșteșugurilor tradiționale și a noilor tehnici industriale care permiteau de această dată producerea la scară largă de obiecte, surprinde prin inovație, puritate și rafinament. Marea Britanie și mai ales Franța vor da tonul pieței orfevrăriei moderne în expansiune, influențând capital arta bijuteriei de la începutul secolului al XIX-lea. Limba franceză devine *lingua franca* a atelierelor din Europa, creându-se o terminologie unilateral acceptată de artizani și de clienții lor, etimologic permițând distincția dintre termenul „*joiellerie*“ (în limba română – giuvaergerie), care desemna utilizarea la scară largă a pietrelor prețioase și termenul „*bijouterie*“ care presupunea accentuarea importanței prelucrării metalelor prețioase. Simbolic pentru *La Belle Epoque* – secolul al XIX-lea a fost stilul eclectic, inspirându-se până la a copia fidel bijuterii din Antichitate, Goticul clasic, Renaștere sau din secolele anterioare. Trecerea spre secolul al

XX-lea a fost semnificativă pentru apariția unui nou curent, *Art Nouveau*. Este o perioadă în care bijuteria fascinează prin inedit, imaginația debordantă a artiștilor având ca surse de inspirație natura. Decorul vegetal în linii sinuoase, neregulate, incursiunea într-o lume de fluturi și alte mici insecte, flori elegante – iriși, orhidee, flori sălbatice – toate aranjate în monturi inedite, în combinații de pietre (în special perle) și metale prețioase, cu materiale alese mai mult pentru valoarea lor estetică decât pentru cea materială: emailuri colorate, sticlă, fildeș, sidef, pietre semiprețioase – toate acestea au însemnat lumea *Art Nouveau* – pe care artistul francez René Lalique a ridicat-o la rang de artă. În paralel, alți bijutieri francezi, în special Cartier, al cărui nume va domina următoarea jumătate de veac, inspirându-se din tradițiile curții lui Ludovic al XVI-lea de la Versailles, vor dezvolta un alt stil, folosind ca motiv predominant „ghirlanda”. Succesul acestei case de bijutieri se datorează în mare parte accesului la elita internațională a societății, Cartier având strânse legături cu personaje implicate în moda *haute-couture*. La sfârșitul primului război mondial, anii douăzeci au însemnat extravaganță, dar mai presus de toate frumusețe. Garderoba și bijuteriile feminine trezesc până în ziua de astăzi admirație. Geometrismul artei contemporane, formele aerodinamice din arhitectură, reducerea motivelor amintind inspirația din natură, se vor concretiza în *Art Deco*, un nou stil în bijuterie caracterizat prin garnituri executate din platină, împodobite cu diamante, briliante, rubine, safire și perle, care pot fi admirate în expoziția *Tezaur Istoric*, unele dintre ele fiind creații Cartier.

Orfevrăria

Străvechiul meșteșug al prelucrării metalelor prețioase

Orfevrăria sau argintăria desemnează străvechiul meșteșug al prelucrării metalelor prețioase prin ciocănire, decupare, traforare, turnare, cizelare, incizare, filigranare etc. Ea denumește în același timp și totalitatea obiectelor rezultate din asemenea prelucrări. Primele mărturii ale domeniului datează din neoliticul timpuriu, înmulțindu-se considerabil în epoca bronzului și în etapele ulterioare ale istoriei universale. Inițial, arta prelucrării aurului și argintului se limitează exclusiv la confecționarea unor mici idoli antropomorfici, în ale căror forme extrem de sintetice trăsăturile omenești devin uneori greu recognoscibile, fiind mult geometrizate. Epoca bronzului însă ne pune dintr-o dată în fața unei mari varietăți de orfevrării: podoabe, obiecte de paradă, însemne de putere, pe lângă obiectele foarte numeroase și diverse cu destinație cultică. Pe măsura diversificării lor morfologice și funcționale se amplifică și repertoriul decorativ al argintăriilor. Alături de străvechea spirală cu toate variantele ei, simbolizând soarele, apar noi elemente astrale și mitice, stilizări geometrice și florale, motive zoomorfe și antropomorfe, reprezentând figuri izolate sau scene din viață dintre cele mai variate. Evul mediu preia și duce mai departe somptuoasa artă a metalelor prețioase din antichitate, adaptând-o cultului creștin. Proliferează acum acele tipuri de obiecte cu forme și funcționalități specifice – cruci, cădelnițe, cățui, ripide, anafornițe, cristelnițe, panaghiare, candelă, ferecături de cărți, de cruci, de icoane și de racle, chivoturi, potire, discose etc. – al căror repertoriu decorativ și iconografic incumbă de asemenea elemente noi cu semnificații adecvate aceluiași cult, fără să înlăture însă integral vechile motive geometrice, fitomorfe și zoomorfe de largă circulație, ci

dimpotrivă reținându-le, uneori aidoma, altele derivate în noi stilizări, dar numai cu funcții pur decorative, lipsite de înțelesurile lor primare. Cu această menire, ele alcătuiesc de regulă cadrul în care apar noile reprezentări, înfățișând figuri și scene biblice, mai cu seamă din viața lui Iisus și a Fecioarei Maria, din viețile Evangheliștilor și ale Apostolilor, precum și ale celorlalte personaje aparținând istoriei sacre. Ca și argintăriile antice, orfevrăriile creștine sunt încrustate foarte frecvent cu pietre scumpe, semiprețioase și emailuri, iar pe lângă vechile tehnici de prelucrare și decorare, cunoaște o considerabilă răspândire acum, mai ales în lumea bizantină, tehnica filigranului, cu îndelungatele sale tradiții orientale. Se cuvine să mai relevăm că toate marile stiluri care s-au succedat în istoria generală a artelor au marcat cu trăsăturile lor caracteristice și domeniul orfevrăriei. De aceea, se poate vorbi de o argintărie clasică, elenistică, romanică, bizantină, gotică, renescentistă, barocă etc. Pe teritoriul țării noastre, meșteșugul prelucrării artistice a metalelor prețioase este atestat încă din neolitic, perioadă în care prelucrarea metalelor prețioase se făcea prin tehnici simple, îndeosebi prin tehnica ciocnirii. Se consideră că etapa de maximă dezvoltare a artei metalelor prețioase în Țările Române a fost începând cu a doua jumătate a secolului al XIV-lea și în următoarele două veacuri. Cele mai puternice ateliere de orfevrărie se aflau în Transilvania. Aici își comandau frecvent voievozii munteni și moldoveni obiectele cu destinație laică sau religioasă. Asemenea comenzi se făceau și atelierelor bizantine, dar nici unele, nici altele nu exclud existența unor ateliere autohtone în Moldova și Țara Românească. Pe baza comenzilor domnești făcute sașilor din Transilvania, au fost identificate până acum o seamă de argintării ale bisericilor noastre. Din Ardeal, Mircea cel Bătrân comandase vase de argint pentru Vodița, Tismana și Cozia, Vlad Călugărul dobândise un policandru din Sibiu, Neagoe

Basarab a făcut comenzi de potire, cădelnițe și un evangheliar. Argintăria liturgică în perioada de domnie a lui Constantin Brâncoveanu a provenit în general din două mari centre meșteșugărești: Sibiu și Brașov. Comenzile domnitorului martir vizau clopote, policandre, învelitori de Evanghelii, cruci, sfeșnice, vase de cult, ripide, candelă și cădelnițe. Nu este lipsit de interes să știm că aurarii și argintarii făceau parte dintr-o categorie foarte respectată în comunitățile locale. Erau considerați ca făcând parte din elita persoanelor înstărite, documentele menționând posesii și averi consistente. Chiar dacă în Transilvania erau cele mai puternice centre de orfevrărie, există o activitate prolifică în acest sens și în celelalte două țări românești. Încă de la începutul veacului al XIV-lea, satul Alexeni din Ialomița se chema Zlătari, iar în sec. al XVII-lea argintarii din București ridicau o biserică purtând același nume, Zlătari. Ctitorii erau meșteri bogați din vremea lui Șerban Vodă și a lui Constantin Brâncoveanu și nu țigani aurari. În Moldova, unul dintre cele mai prolifiche centre de prelucrare a metalelor prețioase a fost Suceava, vechea capitală a țării. Pentru voievodul Ștefan cel Mare au lucrat argintarii *Anton Aurarul* și *Stanciu Aurarul*, cel din urmă primind în schimbul lucrărilor realizate importante proprietăți și sume de bani. Un *Toma Zlătarul* sau *Petre Zlătarul* au răspuns comenzilor voievodului Petru Rareș. Tot în aceeași perioadă a activat și *Crăciun Zlătarul*, precum și *Gligore Moesiu* din Suceava. Interesant de remarcat este faptul că termenul sud-slav de *zlătar* nu a însemnat la noi în vechime *aurar*, ci doar *argintar* și abia mai târziu a căpătat semnificația de *aurar*. Nicolae Iorga explică acest aspect în lucrarea „*Negoțul și meșteșugurile în trecutul românesc*”, anume că deși argintarii noștri s-au chemat adesea zlătari, nu s-a zis niciodată *zlătărie*, termenul de *argintărie* fiind singurul pentru această artă. Abia mai târziu, când argintarii se chemară *cuiumgii*, după moda

LPDIS | We know books

turcească, termenul de *zlătar* a fost aplicat meșterului aurar. Secolul al XVIII-lea va marca ultima perioadă importantă din istoria argintăriei manufacturiere românești. Decorativismul va fi înlocuit cu preferințele pentru simplitate, pentru restrângerea elementelor decorative.

Comoara lui Decebal a salvat financiar marele Imperiu Roman

(„*Cineva trebuia să găsească comoara lui Decebal, să cumpere cu ea tot Pământul...*” - Alexandru Macedonski)

Dar ce se află în vitrinele Tezaurului de la Muzeul Național de Istorie a României din București este doar o mică parte din tezaurele și comorile ce au fost scoase din pământul acestei țări. Pentru a avea o imagine generală trebuie să ne întoarcem în timp și să vedem ce s-a întâmplat acum 2000 de ani. Tezaurele din preistorie dovedesc faptul că locuitorii acestor țărmuri cunoșteau aceste metale prețioase, le colectau și le transformau în podoabe deosebite. Dacă viața în preistorie a fost una a comunității, una de supraviețuire, a urmat-o o societatea sclavagistă, având ca trăsătură definitorie însușirea întregului produs al muncii sclavilor de către majoritatea dominatoare – aristocrația, preoții și mai presus de toți, persoana sacră a suveranului. Nu avem dovezi a existenței sclavilor în societatea dacică, dar aceștia constituiau baza statului în Imperiul Roman. În imperiu baza sistemului economic era munca forțată, constrângerea în cadrul unor procese prelucrătoare încă rudimentare, cu o eficiență redusă. Chiar și în aceste condiții se obțineau totuși unele surplusuri de produse agricole, sau meșteșugărești, așa încât au putut să se înfiripe schimburile în natură și, cu timpul, s-a format o

categorie socială distinctă – negustorii. Prin dezvoltarea acestui negoț s-a trecut de la sistemul simplist al trocului la folosirea anumitor mărfuri ca măsură a valorii, ca echivalent general pentru restul produselor, așa încât să fie facilitată și accelerată circulația bunurilor între comunitățile omenești. Drept instrumente pentru efectuarea plăților ocazionate de comerț au fost folosite de-a lungul timpului diverse produse ca vite, blănuri și unele obiecte cu valoare simbolică recunoscută, de pildă pietre deosebite sau scoici, ajungându-se până la urmă la o utilizare generalizată a metalelor care vor începe mai apoi să fie bătute ca monede, pentru o cât mai lesnicioasă mânăuire. Banii nu vor rămâne prea multă vreme doar mijloace de intermediere între participanții la viața economică. Întrucât ofereau posibilitatea să se cumpere orice și oricât, banii au devenit întruchiparea bogăției și puterii, fiind căutați, înmulțiți, tezurizați tot mai avid. Un fapt important în evoluția relațiilor economice și sociale îl constituie neîndoiește extinderea împrumutului; într-o primă fază numai la produse destinate consumului, în special cereale, iar ulterior și de unelte ale muncii și de instrumente bănești. Împrumuturile apar acordate încă de la începuturi contra unui anumit preț - dobânda - ceea ce asigură o substanțială sursă de câștig creditorilor, respectiv deținătorilor de disponibilități în mărfuri și bani care încheiau asemenea tranzacții.

Din dobânda excesiv de ridicată care se practica pe atunci, rămasă pentru posteritate sub denumirea de camătă, s-a construit treptat o formă primitivă de capital ce avea să confere forță economică și importanță socială posesorilor. Cu timpul, se cristalizează și o îndeletnicire aparte – cămătăria – profilată pe tranzacțiile de împrumut ce luau amploare o dată cu dezvoltarea societății sclavagiste. Capitalul cămătăresc era solicitat pentru nevoile curente ale producătorilor liberi, agricultorilor sau meșteșugarilor, de asemenea, de comercianți și navigatori în

scopul finanțării afacerilor, ca și de aristocrație, din nevoia acoperirii cheltuielilor nemăsurate ale unei existențe parazitare, de lux și desfrâu, în sfârșit de suverani, pentru purtarea războaielor.

Imposibilitatea în care ajungeau adesea datornicii, de a rambursa împrumuturile și dobânzile împovărătoare, conducea la redistribuirea proprietății funciare, a mijloacelor de producție și a banilor în favoarea celor care se îndeletniceau cu profitabila camătă. Cine reușea să concentreze pârgھیile acestei puteri aflate într-o permanentă creștere? Considerate sacre și inviolabile, templele au reprezentat cu mult timp în urmă locurile preferate pentru adăpostirea de resurse vitale și de avuții, stocuri de cereale, obiecte prețioase, instrumente monetare. Casta preoților ce deserveau aceste temple nu s-a limitat numai la marea putere spirituală exercitată în baza credințelor religioase, ci a căutat să adauge și forța mai concretă pe care o conferea bogăția, mai cu seamă în forma cea mai concentrată și producătoare de câștig: banii. Tăblițele de lut găsite stau mărturie că mai înainte de legiferarea lăsată de marele rege al Babilonului Hammurabi cu patru milenii în urmă, templele de aici aveau o activitate ce poate fi asemănată cu aceea a instituțiilor bancare moderne. Ele acumulasera mari bogății imobiliare și mobiliare, aveau pământuri, cirezi, ateliere, unelte, sclavi, depozite de cereale, stocuri de lingouri din metale prețioase. Aceste avuții nu conțineau să fie sporite atât prin munca sclavilor, cât și prin împrumuturi purtătoare de dobânzi mari, condițiile tranzacțiilor fiind precis stabilite prin înscrisuri. Tot așa au apărut și dinastiile de cămătari cu sediu central, cu unități afiliate, finanțări importante, cu înființări și exploatare de firme comerciale, cu corespondenți numeroși, cu relații de afaceri extinse la scară internațională.

Astfel s-a format, alături de nobilimea funciară ce posedă pământuri și sclavi, o aristocrație a banilor, puțin numeroasă

dar bogată, puternică și influentă. În căutare neconținută de câștig, mânuitorii de bani din Orientul antic, au fost cei care au inițiat și profitabilele speculații bănești, denumite acum arbitraj de cursuri și dobânzi. Față de nivelul atins în evoluția mijloacelor de producție și în schimburile comerciale, se poate aprecia că decontările, circulația bănească, sistemul de credit și gradul de acumulare a capitalului bănesc erau în reală ascensiune, dobândind o deosebită importanță în viața economică, în mod special în conglomeratul statal elenistic și mai apoi în imensul teritoriu dominat de Roma.

Templele din Grecia s-au ocupat timp de secole de afaceri bănești, orașele - cetăți din arhipelagul elen depunându-și aici tezaurele. Motivând prin slujirea interesului public, templele efectuau operațiuni monetare cu rațiuni precise, având ca scop foloasele economice directe. La apariția și răspândirea monedei în spațiul civilizației grecești, în secolul al VI-lea î.Hr., împrumutul între particulari era demult cunoscut și aplicat, fapt ce a condus Atica aproape de războiul civil. Pentru neplata obligațiilor, tot mai mulți oameni ajungeau sclavi sau luau calea pribegiei. Numai reformele lui Solon au putut să rezolve pentru moment situația, datoriile fiind anulate și trecutul lichidat, cu scopul de a fi salvat poporul atenian.

La Roma se constituie, de asemenea, o categorie profesională distinctă a mânuitorilor de bani, denumiți „argentarii“. Aceștia erau destul de numeroși chiar din secolul al IV-lea î.e.n., fiind o prezență obișnuită în porturi, centre comerciale și chiar în Forum. Gândirea sistematică romană s-a reflectat în perfecționările aduse evidențelor ținute de acești mânuitori de bani, care prezentau similitudini cu sistemul de contabilitate în partida dublă aplicat până în zilele noastre. Prin diversitatea și complexitatea lor, operațiunile de tip bancar au atins cel mai înalt stadiu de dezvoltare din lumea antică. În lumea antică, Roma oferă prin nenumăratele dovezi exemplul

cele mai mari puteri pe care o dobândesc mânuitorii de bani în cadrul societății sclavagiste. Se acumulau averi fabuloase, sporite și mai mult prin camătă de către cei ce formau „*ordo publicanorum*”, un grup puternic; o adevărată castă de afaceriști îmbogățiți deopotrivă pe seama statului și a cetățenilor. În exercitarea funcțiilor publice își făceau loc de multe ori corupția și abuzurile, aplicându-se fără scrupule deviza „îmbogățiți-vă”. Realizarea de câștiguri din afaceri bănești ajunsese să-i preocupe pe foarte mulți membri ai înaltei societăți și sporirea averii era calificată drept virtute. Așa se explică de ce aristocrați, filozofi, cavaleri, magistrați, scriitori, oameni politici cu reputație și comercianți importanți nu ezitau să participe cu capitaluri la cele mai diferite afaceri, chiar alături de afaceriști parveniți. Uneori se mergea până la înțelegeri și colaborări între mai multe asociații concurente pentru a domina o categorie de afaceri și a impune ceea ce în timpurile noastre se cheamă *preț de monopol*. Polybios a scris că la Roma cu greu putea fi găsit un bărbat bogat care să nu fi participat, anonim sau declarat, la vreuna dintre formele arendărilor de stat. De regulă, activitatea propriu-zisă era desfășurată de sclavi și liberti, însărcinați să acționeze în numele afaceriștilor.

Personalități marcante ale vieții spirituale romane au luat parte curent la afaceri cu caracter cămătăresc, printre aceștia amintim pe eminentul jurist Cicero Pompeius, cel ce a acordat împrumuturi de ordinul milioanei de sesterti unor regi din Orient, precum și orașelor din Grecia și din Asia, ca mijloc pentru atragerea în jocul său politic. Această evoluție a cămătăriei se cere privită și înțeleasă prin prisma unor evenimente istorice. Cetățeanul roman de rând, agricultor sau meșteșugar, avea obligația să se înroleze, să-și procure echipamentul și să participe la nesfârșitele expediții de cucerire, timp în care familia trebuia să recurgă la împrumuturi, pe care,

acumulându-le, nu le mai putea onora. Referindu-se la situația creată către sfârșitul secolului al II-lea î.Hr., în cunoscuta sa „*Istorie romană*” Theodor Mommsen afirma că egalitatea dintre ceea ce el denumesc „*oligarhia financiară a capitaliștilor romani*” și „*oligarhia politică*” constituie trăsătura definitorie a epocii. În mâinile acestor financieri se reunea venitul funciar din aproape întreaga Italie și din părțile cele mai bune ale provinciilor romane, cât și prin sistemul arendării impozitelor, o parte considerabilă a veniturilor de stat.

După instaurarea imperiului, puterea politică a senatului scade evident. Acum cavalerii, puternici din punct de vedere economic, ajung să formeze majoritatea administratorilor importanți aflați în slujba împăraților. Nu mai conta obârșia, ci averea. Pe tot parcursul de la instaurarea și până la agonia Imperiului Roman, spolierea prin cămătărie a continuat, iar datoriile se acumulau, ducând la ruinarea a tot mai multor oameni liberi, de la cei simpli până la aristocrați din familiile de prim rang. În perioada decăderii Imperiului Roman concentrarea bogăției atinge un nivel fără precedent. Distinct de ce aparținea statului și personal împăratului, totalitatea averii mobile și imobile, inclusiv o mare parte din mijloacele monetare, se aflau în mâinile unei oligarhii din ce în ce mai restrânsă ca număr.

Imperiul Roman, în perioada de dinaintea domniei lui Traian suferea de o puternică criză de numerar. Forțat de aceste împrejurări, împăratul pregătește campania împotriva Daciei, acea țară misterioasă de dincolo de Istru, de unde, posibil, au pornit și strămoșii latinilor spre a popula Peninsula Italică. Această hotărâre nu a fost ușor de luat deoarece, după ultimele cercetări de specialitate, aici a fost nucleul uman primar de după ultimul potop, iar țara „*D’acia*” era acoperită de păduri și găzduia un popor numeros și drept, ce nu cunoștea sclavia și trăia în armonie cu natura. Neînfricații locuitori ai acestor

plaiuri, erau „*cei mai viteji și mai drepti dintre traci*“ (Herodot, 486-425 î.Hr.) și se credeau nemuritori. Scriitorii au menționat din cele mai vechi timpuri bogăția în aur a Daciei, aici aflându-se cel mai mare zăcămant aurifer din Europa exploatat în perioada antichității, fapt evidențiat și prin mulțimea dovezilor arheologice. Deasemenea, demnă de menționat este și extragerea argintului, iar fertilitatea pământurilor Daciei face pe un poet latin să o numească „*hambarul zeiței Ceres*”. Unitatea dacilor, realizată către anul 70 î.Hr. de Burebista (82-44 î.Hr.), a făcut din Dacia un stat important ca forță politică și militară.

Cu greu, prin cucerirea treptată a provinciilor sud-dunărene, prin războaiele din 87 – 89 (Domitian), 101 – 102 și 105 – 106 (Traian), Imperiul Roman, pe durata unui secol, reușește în sfârșit să înfrângă rezistența militară a dacilor. În tot secolul I d.Hr. Dacia a fost singura putere politică și militară care s-a opus expansiunii romane în Europa, dar cucerirea acesteia era de o mare importanță economică pentru Imperiul Roman, aurul dacic stimulând apetitul conducătorilor romani.

Iminenta înfruntare decisivă cu puterea militară romană găsește în fruntea oștirii dace pe Decebal (86 – 106 d.Hr.), din dinastia Decenilor (Dece=Zece=IO (Membrii Castei IO, cei care au „înființat” Europa – Vechea Vatră de locuire a omenirii, Marea Aria Getică postapocaliptică). Armata pe care o avea la dispoziție, această „*arce*” (forță militară) pe care o conducea, este apreciată la 50.000 de soldați și era formată din călăreți ce luptau cu arcuri și pedestrași înarmați cu paloșe curbe - siccae, săbii drepte sau curbe - falces, având ca stindard balaurul dacic - draco. Decebal s-a aliat cu bastarnii și sarmații, ba chiar a trimis în dar un sclav regelui Parthiei, Pacorus al II-lea, cerându-i să atace Imperiul Roman, spre a crea o diversiune de moment. În legătură cu aceasta putem să menționăm istoria lui Callidromos – sclavul prizonier -, relatată de către Plinius cel Tânăr. Luat prizonier în Moesia de către o căpetenie a

roxolanilor, aliați ai lui Decebal în cursul primului război (101-102 d. Hr.), Callindromos a fost trimis în dar de către Decebal lui Pacorus, regele parților. Callindromos trebuia să îndeplinească o anumită misiune secretă, întrucât avea ca semn de recunoaștere o gemă cu efigia lui Pacorus și un bulgăre de aur, provenit de la una din minele parților, mărturie a ajutorului pe care regele parților îl promitea probabil dacilor. Decebal nu s-a oprit aici și a trimis deasemenea soli la nord de Marea Neagră, către sarmați, roxolani și alani, pentru a le cere sprijinul. Împotriva acestei forțe dacice, Imperiul Roman mobilizează patru legiuni annonice (I, II Adiutrix, XIII și XIV Germina), două legiuni moesice din Moesia Superior (IV Flavia și VII Claudia), trei legiuni moesice din Moesia Inferior (I Italica, V Macedonica, XI Claudia) și altele aduse de la Rin, în total fiind 13-14 legiuni (70.000 de soldați), plus trupele auxiliare, ca „*alae*” și cohortele, dar și formațiuni etnice din rândul altor popoare ca mauri, palmirieni sau asturi. În total, numărul celor care participau la forța de invazie era de 150.000 de oameni. Comanda trupelor a fost încredințată unor generali și ofițeri veterani, ca Iulius Sabinus, Terentius Scaurinus, Iulius Quadratus Bassus, care vor devenii apoi guvernatorii Daciei romane. Trupele romane reușesc, după confruntări militare decisive (bătălia de la Tapae) să ajungă până în inima Daciei, la Sarmisegetuza. Regele Decebal, văzând dezastrul, se sinucide, iar capul și mâna dreaptă îi sunt duse de către un soldat roman, la Roma.

Prada luată de împăratul Traian a uimit lumea romană, faptul fiind consemnat și comentat în mai multe lucrări ale istoricilor antichității. Avuțiile Daciei lui Decebal vor fi evocate și în operele unor umaniști transilvani, cincisprezece secole mai târziu, de la pornirea spre Cetatea Eternă a convoiului greu încărcat cu armele și aurul dac, convoi pe care-l putem vedea înfățișat și într-una din metopele Columnei triumfale înălțate în

Forum (scena nr. CXXXVIII). A fost un „spolium” fără seamăn în veac. Acest „spolium” (pradă de război), cuprindea pe lângă „sloiurile” (pepitele) mari de aur masiv, lingouri de aur în formă de vârf de săgeată și numeroase monede dacice și chiar romane, vase ritualice și podoabe de aur și argint.

Ioannes Lydus, istoric din secolul al VI-lea, relatează că Traian a luat ca pradă din țara geților 5.000.000 livre de aur și 10.000.000 livre de argint (o livră romană = 327.1873 g.) fără a mai socoti vasele „de neprețuită valoare”, turmele de animale, armele, și cei 500.000 de captivi. Pentru comparare Plinius precizează că tezaurul public roman nu a depășit în vremea sa 1.620.829 livre de aur. Faptul că prada luată de către legiunile biruitoare a fost imensă - și în acest sens toate izvoarele literare sunt de acord - o demonstrează mărețele edificii publice înălțate la Roma și în alte colțuri ale Imperiului, în anii imediat următori cuceririi Daciei. S-au construit temple și apeducte, marele Forum ce poarta numele învingătorului Traian, au fost ridicate statui de bronz poleite cu aur... Inscripții în piatră menționează cu stăruință că toate acestea „...din avuția dacilor învinși au fost făcute”. În acest timp se va construi la Dunărea de jos templul închinat lui „Mars ultor” (Marte răzbunătorul) și monumentul *Trophaeum Traiani*.

Anul 106 va rămâne adânc întipărit în amintirea romanilor aceluia secol: Traian hotărăște suprimarea tuturor datoriilor, scutirea tuturor contribuabililor de impozitul pe un an și - mai mult decât puteau visa cetățenii Romei - fiecare cap de familie primește 650 dinari (prețul a câțiva sclavi calificați), spre a se simți părtaș la marea victorie. Triumfurile și jocurile („*panem et circensis*”) au durat 123 de zile în șir, 10.000 de gladiatori înfruntându-se cu arma în mână în circuri.

Aceste imense cheltuieli se făceau după ce, cu puțină vreme înaintea încheierii campaniei din Dacia, se instituiseră o

comisie de notabili în vederea stabilirii unor măsuri de severe economii, tezaurul imperial, fiind aproape inexistent.

Din vânzarea prăzii de război („*Exmanubiis*”) a fost construit Forul lui Traian (*Arcul de triumf, Basilica Ulpia, Bibliotecile Ulpia, Templul Împăratului, Columna lui Traian*), statui, însemne militare și, fapt deloc de neglijat, au fost secate mlaștinile din jurul Romei și s-au construit drumuri de piatră prin mlaștinile pompeiene, cu clădiri pe margini și cu poduri mărețe (Dio Cassius). Afluxul de metal nobile din anul 106 a fost atât de important, încât s-a produs o scădere vertiginoasă a cursului aurului. Introdus masiv pe piață, aurul Daciei a micșorat cu o zecime prețul lui în tot Imperiul, unii autori susținând că scăderea cursului a fost chiar mai sensibilă.

Pentru a reechilibra sistemul bimetalist și a stimula circulația monetară, în anul 107 Traian a făcut o reformă monetară, prin devalorizarea monedelor de aur și argint și retragerea din circulație a denarilor emiși anterior. Abundența mai mare a aurului decât a argintului a determinat pe prefectul Egiptului să procedeze la modificarea oficială a raportului dintre cele două metale, fixând cursul în anul 107 la 11 drahme de argint pentru un aureus, față de 15 drahme, anterior. După criza de numerar din timpul lui Hadrian și Traian, iată că, o dată cu creșterea cantității de numerar, în Italia și Egipt, se măresc constant prețurile la grâu, vin, arenda pământului crescând chiar cu 140%.

Cert este însă că după moartea lui Decebal, romanii vor duce la Roma o pradă imensă, constând în aur și argint, precum și în obiecte de preț, turme de animale și cereale. Valoarea tezaurului transmisă de către Ioannes Lydus (490 - cca.560), în baza lucrării lui Criton, *Getica* este de 1.655.000 kg de aur și 3.310.000 kg de argint. Chiar dacă istoricul francez Jerome Carcopino (1881 - 1970), reduce această cantitate cu un 0, respectiv 165.500 kg aur și 331.000 kg argint, tot avem în față o